

Els calendaris festius

Marta Ibáñez, Fundació Bosch i Cardellach

El calendari és una mena de contracte entre les persones d'una comunitat, la natura que ens dona vida, l'administració, la política, les creences... Els calendaris que vivim en l'actualitat són fruit d'una tradició, d'uns costums i d'uns pactes i arriben a configurar la matriu de bona part del nostre patrimoni immaterial.

Per situar-nos en el tema dels calendaris festius cal fer una introducció al tema sobre què és un calendari i com s'han anat sumat aspectes al llarg dels anys per arribar als calendaris festius al nostre país. I després veurem l'exemple del calendari festiu de Sabadell en el segle XX.

Parlarem dels calendaris ja que l'acord sobre aquests *dies fasti* i *dies nefasti* ha estat sempre un acord difícil, eminentment social, ja que no podia ser d'altra manera: cal pactar els ritmes de treball i de festa. Els calendaris sorgeixen d'aquesta necessitat d'acordar les ocupacions de la col·lectivitat. Un temps per treballar i un temps per gaudir, un temps per plorar i un temps per riure. La societat ha establert una negociació sobre l'ús del temps. El funcionament en societat necessita aquest pacte. La noció del temps està lligada a la seva divisió, el temps es diferencia perquè es fa una distinció entre diferents moments ¹. Si no es destina un temps per a cada cosa es fa difícil copsar-ne el pas. La successió de la divisió de tasques fa possible aquesta mesura del temps. I és un tema complex. Les divisions del temps van lligades a les celebracions, a la periodicitat de les festes en un principi. Les divisions

del temps produeixen el calendari, sense divisions no existeix. I el calendari assegura la regularitat de l'activitat col·lectiva. És el ritme d'aquesta activitat. La successió de festes són els temps forts d'aquest calendari.

Les tensions socials es reflecteixen sempre en aquest acord sobre el temps, en aquest calendari. Quan serà festa? Quines festes hi haurà? Quan s'haurà de treballar i quan es podrà fer festa? Vet aquí preguntes no gens senzilles quan es tracta d'una societat complexa com la nostra, que arrossega, lògicament, la seva història. El costum marca els calendaris, perquè deixa empremta en la història de la societat. Els diferents grups de pensament, organitzats generalment, volen influir sobre aquest calendari que ordena el temps. No ens dedicarem aquí a fer una història dels calendaris que es perdi en la nit dels temps, però sí que calia fer-hi un incís, altrament se'ns faria difícil entendre alguns capítols de la història de les festes col·lectives que estan lligades al calendari.

Introducció

Els calendaris ajuden a organitzar-nos. El nom prové del llatí (i a la vegada, aquest del grec) en què CALENDÀ fa referència als primers dies de cada mes, on s'acostumava a pagar els deutes. Era el llibre de comptes on els prestadors anotaven els deutors.

La unitat general per comptar el temps ha estat i és l'any, que es configura en una successió de períodes: estacions, treballs (agrícoles, pesca...), litúrgics, esportius, acadèmics... i festius!

La humanitat ha experimentat moments més forts i més intensos que són celebrats o solemnitzats des de diversa forma. El temps en la concepció humana va endavant i es té una idea lineal i progressiva d'aquest. La data de començament de l'any ha variat -i varia- segons les èpoques, les cultures i les creences.

Hi ha calendaris diversos, al llarg dels temps que han anat deixant rastre en els calendaris actuals del món occidental i que vivim en la nostra cultura: celta, romà, jueu, cristià, litúrgic catòlic, agrícola i ramader, comercial, acadèmic, llaminer, festiu... i són alguns exemples.

Calendaris

Hi ha els calendaris naturals. Un dels més antics seria el calendari lunar, ja que les fases de la lluna són fàcils de ser observades. El calendari lunar es correspondria a 28 dies amb quatre fases de la lluna d'una setmana cadascuna. Aquest seria un calendari lunar. També el calendari solar, amb les estacions al nostre hemisferi, seguint el cicle de la rotació de la Terra al voltant del Sol és la manera de comptar el temps. Les estacions amb els equinoccis i solsticis serveixen per dividir l'any. Acomodar els dos calendaris, solar i lunar, produí un decalatge que ja al 45 aJC va ser corregit amb la durada dels mesos i els anys de traspàs, és el calendari julià, establert per Juli Cèsar. Una altra correcció fou al segle XVI amb el papa Gregori.

L'inici de l'any (per a nosaltres, el dia 1 de gener) sabem que varia segons les cultures i les religions, així com el fet de començar a comptar el primer any d'un període.

El calendari del món occidental es basa en el calendari romà, majoritàriament. Celebraven moltes festes que més endavant foren sovint reconvertides i algunes oblidades. En referirem algun aspecte:

- Calendari romà (algunes particularitats d'aquest calendari festiu que han perviscut):

Al desembre se celebraven les Saturnalia (orgies, abolició de les distàncies socials, regals...). Natalis Solis Invicti el 25 de desem-

bre nostre. Al febrer les Lupercalia (per honorar la lloba que va alletar els fundadors de Roma; disfresses d'animals). Festes de la natura al maig.

- Calendari jueu:

Tenia una base lunar (12 llunes= 354 dies; després lunisolar). L'inici de l'any és a la primavera (Pasqua).

-Calendari celta:

Samuhin (All Hallow Even: Tots Sants), Imbolc (Candelera), Arbre Maig. El calendari cristià anual sobre el qual ens basem -imperceptiblement o no- té el fonament en els calendaris jueu i romà. També té pinzellades del calendari celta (Tots Sants).

3. La proposta de Claude Gaignebet ²

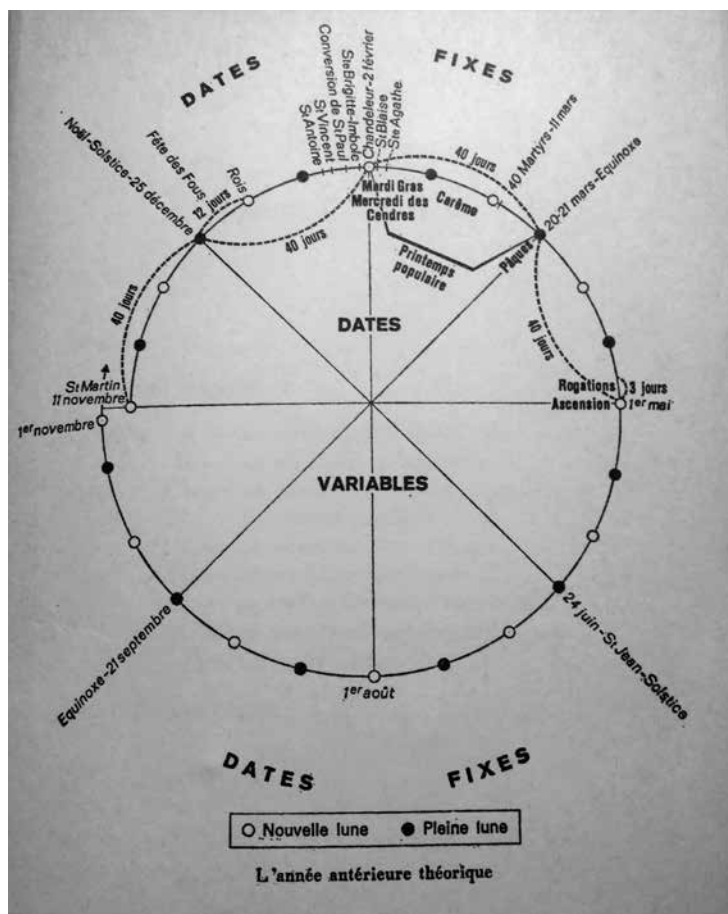
Un estudi interessant sobre el calendari pertany a Gaignebet que proposa pensar en cicles de 40 dies (més o menys una llunació i mitja). La xifra 40 és ben present en la cultura: quarantena de la dona després de parir, temps que calia esperar en els viatges per veure si es portava alguna malaltia...

Nadal seria més o menys el solstici d'hivern (cal pensar que el calendari ha tingut diverses correccions al llarg dels temps i que el 25 de desembre era la festa romana Natalis Solis Invicti). El sincretisme és freqüent en el calendari cristià.

Nadal + 40 dies

2 de febrer La Candelera

La Candelera es correspondria a l'Imbolc, festa celta (festa de la llum, entre altres). És el dia de l'ós (festes de l'Ós a la zona del Vallès, per exemple). L'ós surt, si és clar (lluna plena) se'n torna a dormir perquè la primavera és encara lluny, si és fosc (lluna nova) surt i és la fi de l'hivern (falten 40 dies per la lluna plena de primavera). Pasqua és sempre el diumenge després de la lluna plena

que ve després de l'equinocci de primavera, i Pasqua és l'inici de la primavera (món jueu). Per als celtas la primavera començava a mig febrer (meitat de l'hivern nostre, el dia ja s'allarga considerablement). Al febrer, els romans celebraven les Lupercals. L'església cristiana ho va reconvertir en la festa de la Purificació de la Verge (havia passat la quarantena) i també en la festa de la llum que (en aquest cas) il·lumina el cristià (misses amb repartiment d'espelmes com a Castelló d'Empúries, per exemple). El 2 de febrer és la

primera data possible del dimarts de carnaval. el període de Carnaval se situa 40 dies abans de la fi de la Quaresma, just abans de Pasqua. Com que Pasqua depèn de la llunació, Carnaval canvia de dates cada any tal com la Pasqua. En un any “avançat”, o sigui que la lluna plena sigui just després de l’equinocci de primavera: Nadal + 40 dies → Candelera + 40 dies → fi de la Quaresma
Pasqua + 40 dies → Ascensió + 40 dies → Sant Joan ...

(Ascensió + 10 dies = Pentecosta + 10 dies = Corpus)

Per Gaignebet aquest sistema lliga el calendari lunar i solar. I és l’ós que lliga els dos calendaris. Per tant, res de pluja o sol en la dita catalana “Si la Candelera riu el fred és viu, si la Candelera plora el fred és fora (riu= lluna plena; plora= lluna nova) i lligat a la creença de l’inici de la primavera amb la primera lluna plena després de l’equinocci de primavera, i, per tant, Pasqua.

La Pasqua jueva necessitava lluna plena per tal que els jueus poguessin marxar d’Egipte. La lluna plena és signe de perfecció. A Pasqua, la resurrecció de Crist necessita Lluna plena per tal que s’esdevingui el miracle. Per a l’Ascensió, la lluna (nova) s’inflarà i permetrà a l’ànima d’enlairar-se. Al cap de 10 dies Déu envia l’Esperit sant, a Pentecosta, quan la lluna torna a fer llum.

Bé, aquest sistema explica també algun altre aspecte com el fet que el cicle lunar és un cicle femení. Si durant Carnaval hi ha lluna nova, hi ha permissivitat sexual (no es veu res). Hi ha dites en català: “Rialles de Carnaval, ploralles de Tots Sants”. Per Pasqua hi ha prohibició d’actes sexuals ja que l’infant naixerà a l’hivern i no serà propici.

Bé, això pot passar aproximadament i si pensem en les èpoques en què aquest ideari es forja es pot entendre que era prou sòlid. Modernament, el capitalisme voldria quadrar els calendaris i que Pasqua (i Carnaval) fossin en data fixa. Però el capitalisme també voldria

menys festes ja que es perden jornals que cal pagar si són festes oficials. Els calendaris festius actuals són hereus de tots els que ens han precedit. L'autoritat legisla, redueix festes, però allò que celebra i viu el poble va per altres camins. Els calendaris festius actuals són una sobreposició de restes d'altres temps. Es parla sovint que un calendari festiu és una mena de palimpsest, queden restes del temps passat i de les modificacions sofertes segons les tensions dels poders (administratiu, polític, religiós... i dels costums del poble).

Què és festa i què no ho és

Entendrem per festa la pràctica col·lectiva, desenvolupada en un temps concret, referida a un espai definit, composta per un seguit d'actes que celebren algun fet. La festa és una institució social³. És un fet social total que recull diverses formes d'expressió i aconsegueix una sèrie de rituals. No ens estendrem aquí a parlar de rituals, únicament direm que fem referència a una repetició d'actes de tipus simbòlic que esdevenen celebració per a la comunitat que els reproduïx. Els rituals reactiven les xarxes socials, organitzen la vida social i refan els lligams. La festa, per tant, articula la societat. A la festa la col·lectivitat celebra alguna cosa i se celebra ella mateixa.

De quina festa parlem, doncs? La paraula *festa* prové del plural neutre de FESTUS, en llatí, que està referit a dies, cosa que ens remet a parlar de *festus dies*, o sigui dies ferials, dies sagrats, dies ritualitzats per la religió⁴. La festa pertany a l'esfera d'allò que és sagrat per a la comunitat que la celebra. Una discussió interessant sobre l'etimologia i la història en el món romà sobre el terme festa –i no oblidem que els orígens lingüístics i també culturals els els devem- es troba en l'estudi de Franco Cardini⁵, els *dies festi*, dies que no podien profanar-se ja que altrament serien *nefasti* per a l'activitat humana. Estava fonamentada la dicotomia entre el temps festiu i el temps actiu.

La festa és un fet social característic perquè és un acte col·lectiu ⁶. És un fet social complex perquè posa en joc molts elements. I molt sovint en el fet de fer la festa (provocada per la celebració d'un sant patró per exemple) l'origen es perd i allò que esdevé celebració és la mateixa societat en sí. Quan tants pobles i ciutats, i Sabadell sense anar més lluny, han perdut ben sovint l'origen de la celebració, la celebració religiosa del sant patró per la festa major, allò que queda per celebrar -i realment es fa- és la celebració de la mateixa ciutat, el retrobament amb els seus mateixos ciutadans. Aquests ciutadans s'emmirallen en ells mateixos, a vegades mediatitzats pels seus líders, representants o artistes idolitzats, i se celebren ells mateixos.

Les festes, o millor dit l'organització de les festes, van lligades a l'existència d'un associacionisme ben viu a la societat que les genera. En un temps reculat, abans del XVIII, van ser les cofradies i germandats que es feien càrrec de parts de la processó, que era un dels actes centrals de les festes de Corpus o de les festes patronals. El carnaval estava sovint lligat als gremis, als oficis (per exemple, a París estava lligat al gremi de carnisers que festejaven el bou gras). En el període que ens ocupa en el present treball són les societats de ball, els cors claverians, però també les entitats industrials i comercials que seran agents de la festa. Sense aquest teixit associatiu, l'organització de la festa no seria la mateixa. Fins i tot en els anys en què no hi ha organització de la festa major per part de l'ajuntament, són les entitats que organitzen els actes festius com són els balls i a qui s'encomanava fins i tot el pendó de la processó.

La festa organitza la societat. La festa renova els lligams entre els ciutadans. Ajuda a reconduir conflictes i a vegades els canalitza o els fa palesos a la resta de la societat. La festa és integradora de les diferents capes socials, encara que hi hagi actes que semblin sectaris. A través del ritual, la festa produeix una experiència de

vinculació dels individus dins la societat. Integra les persones perquè les fa elements vertebrats entre elles i els dóna la dimensió col·lectiva. La festa organitza el temps i l'espai de la societat. És eminentment un fet social, periòdic i simbòlic.

Els calendaris festius a Sabadell des de mitjan segle XIX fins al 1936

Com s'organitzen

Cal fer referència a l'estudi del calendari festiu a València, d'Antoni Ariño⁷, pel període que ens ocupa i a la cultura en el qual està inserida la nostra ciutat. Calendaris religiosos i calendaris civils són herències del passat en continu retoc segons les pressions. Parlarem dels calendaris dels períodes que ens ocupen.

En el temps estudiat, entre la meitat del segle XIX i la guerra civil espanyola al 1936, hi veiem una constant, que és la contínua retallada de les festes d'origen religiós en un primer terme i els canvis de data en les altres festes. És una discussió sempre vigent. Els "estira i arronça" d'un cantó i de l'altre són sempre repetits durant aquest període.

Pel que fa a Sabadell, als inicis del període trobem que el 1858, es contracta un nou mestre de la Capella de Música. Amb motiu d'aquest contracte, s'estableix a quines festes tenen l'obligació d'assistir i actuar els músics, cor i orquestra. És una espècie de calendari festiu. En fem referència: els Sants Reis, Diumenge de Rams, Dijous Sant a la missa i lamentacions amb la celebració de la nit quan no hi ha processó, Divendres Sant, Pasqua de Resurrecció i de Pentecosta, Corpus, Dia del patró, Sant Germà, Assumpció de la Verge, Tots Sants, dia de comunió del novenari d'ànimes, Missa del Gall, Missa Major de Nadal i les d'acció de gràcies que disposi l'ajuntament. Aquest relació no deixa de ser un calendari de festes, encara que estrictament religiós. Si bé són festes religioses, hem de pensar que el ritme de la vida quotidiana estava marcat pel paper de l'església.

El 1867 el Papa Pius IX va suprimir o traslladar un seguit de festes, i això a instàncies del govern espanyol. A més a més de les festes oficials per a tot el país hi havia les festes pròpies de cada població. En això, no hi ha gaires canvis amb el món conegut per nosaltres mateixos. El diari local *El Eco del Vallès* ⁸ publica a la secció d'anuncis oficials de l'alcaldia de Sabadell l'ordre segons la qual, a partir de les regles del governador civil de Barcelona, cal fer un nombre fix i determinat de festes. Anuncia ja que hi ha hagut una reducció. Aquesta ordre es fonamenta en el decret pontifici. Les festes seran a més a més dels diumenges: Nadal, Circumcisió, Epifania, Ascensió, Purificació de la Verge, Anunciació, Concepció, Sant Pere i Sant Pau, Santiago, Tots Sants i el sant patró de la vila o ciutat. En aquestes dates es prohibeix qualsevol activitat industrial, mercantil o comercial a excepció dels queviures, les farmàcies i els estancs. S'anuncien multes per a qui contravingui l'ordre establerta.

Podem fer una aproximació al calendari festiu sabadellenc.

Canvis en el calendari festiu

El 1911, hi va haver uns canvis notables en el calendari religiós festiu i oficial, el diari local, *Diari de Sabadell*, se'n feia un ampli ressò ⁹. La idea principal era suprimir festes entre setmana i traslladar-les al cap de setmana proper. Aquesta tendència provenia del mateix Papa, segurament pressionat pels governs que necessitaven la població activa un major nombre de dies a l'any. Es reproduïx el text mateix del papa Pius X. S'hi addueixen motius econòmics, de modernitat i de pressions de la societat. S'estableixen els dies de festa següents: Nadal, Circumcisió, Epifania, Ascensió, Immaculada Concepció i Assumpció de Maria Santíssima, Sant Pere i Sant Pau i Tots els Sants. Sant Josep i Sant Joan es traslladen al

diumenge proper, així com Corpus. Les festes patronals també hi poden ser traslladades. Els bisbes podran conservar-ne alguna si així ho creuen convenient. Veiem que hi ha una forta retallada.

Algunes d'aquestes mesures convenien als sabadellencs de l'època, per exemple la mesura de traslladar el sant patronal al cap de setmana següent, de fet moltes veus ja ho havien demanat des del 1909. Recordem que la festa patronal de Sabadell se celebrava el dia 1 d'agost, dia de Sant Fèlix (o Feliu), l'Africà. Però, per a l'any 1911, no hi va haver gaires canvis a la festa major: va començar el dissabte 29 de juliol al vespre, l'ofici i la processó es van fer el dimarts 1 d'agost, com era costum, i les festes es van acabar el dijous 3 a la nit. S'hi van estar gairebé una bona setmana, si cal suposar que l'últim dia deuria ser feiner ja que durant el dia no hi va haver actes programats. Malgrat les pressions internes i malgrat les ordres papals, l'església local -cal suposar que d'acord amb els poders del moment- seguia fent allò que volia. No serà fins a l'any següent que es traslladarà la festa major al dissabte més proper a l'1 d'agost. L'any 1912 té l'ofici de festa major el dia 3 d'agost, que era dissabte. L'acord era de fer que, com a mínim, un dels dos dies considerats de festa major fos un diumenge i així tenir només com a no laborable el dissabte ¹⁰. D'aquesta forma només es perdria un dia de treball. Aquest canvi durarà només fins al 1925, any en què es restaurà la diada de Sant Fèlix a l'1 d'agost com manava l'església ¹¹. En aquesta data i segons un informe que encarregà l'ajuntament sobre l'existència de la parròquia de Sant Fèlix o Feliu, s'invocà la tradició i es restaurà la celebració a la data tradicional de l'1 d'agost. El 1932, amb la II República, es torna a retocar el calendari de festes. El president del govern ¹² fixa els dies inhàbils o ferials: diumenges de l'any, 1 de gener, 14 d'abril, 1 de maig, 12 d'octubre, 25 de desembre i 3 dies segons les festes locals. La retallada

és considerable, com veiem. A Sabadell es conserva un document de l'ajuntament molt extens sobre aquest afer que va tenir els sabadellencs ben remoguts durant una colla de mesos del 1932.¹³ En aquest expedient del departament de governació consten en un full les festes "antigues": Circumcisió, Reis, Dimarts de Carnestoltes (mig dia), Sant Josep, Dijous sant i Divendres sant (mig dia), dilluns de l'Aplec (2n diumenge de maig), dilluns de Pasqua Granada, Ascensió, Corpus, Sant Joan, Sant Pere, Sant Jaume, Festa major (1 i 2 d'agost), Assumpció, Tots Sants, Puríssima, Nadal, Sant Esteve. Notem que hi ha força diferències. La primera es va viure amb la data de Reis, que va portar cua. Un seguit de reunions entre ajuntament, entitats, federació de sindicats, obrers, patronal duren fins al juliol del 1932. S'invoquen tot tipus de raons per mantenir el calendari amb més festes: costums, drets adquirits, possibilitats de lleure i activitat de les entitats dedicades a aquestes finalitats... Finalment arriben a un acord que contempla una festa una mica rocambolesca: la festa de la infància el primer dilluns després de l'1 de gener en substitució de la festa dels Reis (personatges absolutament mal vistos en temps de república). Es manté el 24 de juny, Sant Joan, a canvi del 29, dia de Sant Pere, el dilluns de primera Pasqua, el dilluns de Festa Major, un dia de fira d'estiu i el 25 i 26 de desembre. El dia 19 de març, Sant Josep es declara hàbil. Observem que desapareixen el 12 d'octubre i del 14 d'abril no se'n diu res. D'altra banda el 14 d'abril va ser celebrat amb actes públics com explicarem en l'apartat corresponent. Si el primer calendari decretat defugia referències religioses, el definitivament aplicat a Sabadell manté un equilibri diferent, els sants més rellevants hi consten i es fa el canvi que hem comentat més amunt pel que fa a la diada de Reis.

Calendaris oficials i reals

Entre els calendaris oficials i els calendaris realment viscuts per la població hi ha un món. Moltes festes de precepte de l'església no són respectades per la població mentre en celebren d'altres que responen a d'altres interessos, des de costums o tradicions fins a necessitats diverses. Aquestes tensions entre els diversos interessos de la població són una constant, els models productius que s'imposen impliquen la voluntat de reducció dels dies festius. Des del món polític es legisla per apropar aquests interessos econòmics al ciutadà mitjançant la imposició dels dies festius i sobretot per augmentar els dies de treball. Les tensions es creen entre el calendari festiu que es viu a la població i els interessos de productivitat, o interessos ideològics que aquestes imposicions legislen.

Calendaris festius publicats a Sabadell

Reproduïrem algun calendari o llistat de festes que durant el període estudiat apareixen en diferents publicacions de Sabadell entre mitjans del segle XIX i 1936.

En primer lloc, el 1914, Agustí Rius i Tarragó va publicar una relació de festes a *Topografia mèdica de Sabadell*. Hem recollit aquestes festes que estan explicades en aquest treball. L'autor distribueix les festes en festa major, festes patronals i de carrer, fires patronímiques, costums populars, aplec de la Salut. Esmenta les representacions de Pastorets i de la Passió. Les fires se celebren el 25, 26, 27 de juliol i el primer diumenge de desembre. També se celebren el primer d'any, els Reis amb repartiment de joguines, Pasqua amb les mones, Pentecosta, Corpus amb la processó, Tots Sant amb castanyes i panellets, Nadal amb torró, neules i gall dindi, Carnaval que cau en desús, el concurs d'ocells de l'Aplec de la Salut. Entre les festes patronals esmenta Sant Antoni amb els Tres

Tombs, el 13 de juny, Sant Antoni de Pàdua, festa dels paletes, Sant Sebastià, els fabricants, Sant Eloi, els serrallers, Santa Llúcia, les modistes. Les festes de carrer inclouen el guarniment dels carrers amb tires de paper, jocs de sortija ¹⁴ i ball amb organet o xaranga. De costums esmenta la Serra la Vella, les caramelles, la castanyada, el caga tió, Sant Joan de la Barra, el Ball de Gitanes del Vallès.

Calendari: element patrimonial

Com diu Josefina Roma,¹⁵ les festes són enteses com una configuració cultural que interpreta l'estructura del grup i l'expressa. Seguint en la mateix línia, no ressaltarem la condició de tradicional donat que no considerem aquest fet com una restricció en aquesta recerca. El tema de la tradició és tot un altre tema que té un seguit de connotacions en el marc cultural català. El patrimoni és un element valorat en si mateix i com component d'identitat. “Totes les festes comunitàries tenen elements identitaris esdevinguts patrimonials” ¹⁶. Durant un cert temps, la recerca dels elements identitaris d'un poble ha esdevingut el principal objecte d'estudi en certs indrets del nostre país. Aquest sentit ampli de patrimoni, que neix d'aquesta recerca d'identitats, és el punt en què els elements festius esdevindrien aquests elements de patrimoni de què parlem. La valoració dels elements del patrimoni festiu com a signes identitaris s'inscriu, evidentment, en un corrent de pensament vigent en les darreres dècades del segle XX al nostre entorn ¹⁷. De primer es parlava de folklore, a continuació, a la dècada dels 80 es parlà de cultura popular i de tradició, per acabar el segle XX parlant de patrimoni. Al tombant de segle apareix també el terme identitat per referir-se al conjunt de pràctiques que pertanyen a un poble o col·lectiu (festes, costums...) ¹⁸. Sovint la fortuna que un terme o altre hagin fet pertany a interpretacions

alienes a les disciplines que s'ocupen del seu estudi i estan fortament influenciades per la política o estan al seu servei. Tanmateix continuarem parlant de patrimoni festiu, malgrat les dificultats teòriques que es puguin plantejar pel que acabem de dir.

Posarem per exemple Sabadell i cadascú que ho extrapoli al seu poble o ciutat. El primer element que es pot considerar que forma part d'aquest patrimoni sabadellenc és el mateix **calendari festiu**. El cicle festiu propi, amb la successió de dates viscudes pel poble, per una raó o per una altra, seria un **element del patrimoni** de la ciutat. El fet de celebrar unes determinades festes pròpies, que festeja Sabadell i prou, encara que tingui paral·lels en d'altres pobles i ciutats, constitueix un conjunt d'elements que és reconegut com singular, i que, per tant, en ser un element d'identitat i de transmissió passa a formar part del patrimoni. El concepte de singularitat s'associa al de patrimoni, si més no, de forma popular. El calendari festiu de Sabadell, amb dos elements clau com són l'Aplec de la Salut i la Festa Major de Sant Fèlix, seria el primer element patrimonial que caldria reconèixer. Aquestes dues festes complirien el requisit de ser expressions reconegudes com a particulars, en les quals es reben visitants que les reconeixen com a singulars. Aquest darrer fet, segons Roma, seria un dels elements per tenir en compte a l'hora de determinar un fet festiu com a força d'identitat. El fet d'acollir visitants era un element de caràcter espontani a l'Aplec, recercat a la festa major i aconseguit en la mesura que l'enginy dels ciutadans va fer que hi hagués elements singulars a la festa. A l'Aplec, els certàmens ocellístics, a la festa major les il·luminacions, la rua artística i els festivals al bosc de can Feu (a primers del segle XX) constituïren aquest univers particular que era admirat per forasters i tingut com important des de la ciutat. Aquests elements, sobretot el ca-

lendari, han traspassat el temps i han quedat en la memòria dels ciutadans de Sabadell.

Notes

1. DURKHEIM, Émile. *Les formes elementals de la vida religiosa*. Ed. 62. Diputació de Barcelona. Barcelona: 1987. p. 35.

2. GAIGNEBET, C. *Le Carnaval*. E. Payot. Paris: 1974

3. ARIÑO, Antonio. *Festa i ritual: dos conceptes bàsics*. Revista d'etnologia de Catalunya. n. 13 Novembre 1998. Publicacions de la Generalitat. Barcelona: 1998.

4. SARTORE, Domenico i altres. *Nuevo diccionario de liturgia*. Ed. Paulina. Madrid.1983.

5. CARDINI, Franco. *Días sagrados. Tradición y cultura popular en las culturas euromediterráneas*. Ed. Argos-Vergara. Madrid. 1984.

6. ISAMBERT, François-André. *Le sens du sacré. Fête et religion populaire*. Les éditions de minuit. Paris: 1982.

7. ARIÑO, Antoni. *El calendari festiu a la València contemporània*. València. Ed. Alfons el Magnànim. Col. Politècnica n. 52. València 1993.

8. *El Eco del Vallès*. 18 d'agost 1867.

9. Arxiu Històric de Sabadell. *Diari de Sabadell*. 19 de juliol de 1911.

10. Arxiu Històric de Sabadell. Arxiu Municipal. Governació expedient 1. *Festa major 1912*.

Una carta de la Unió Industrial demana que se suprimeixi el dilluns de l'Aplec del calendari festiu i que la festa major es traslladi al diumenge immediat. L'acord amb els treballadors era de treballar tres hores menys cada setmana a canvi de treballar les festes que no són de precepte. Com que no troben festes per suprimir proposen el que acabem d'esmentar. Fent això només es perdria un dia de treball. L'ajuntament acorda traslladar la festa al dissabte més proper ja al 1912.

11. Arxiu Històric de Sabadell. Arxiu Municipal. Governació expedient 53. AMH 2150/8. *Canvi de dates de la festa major*.6- L'ajuntament demana un informe històric a l'església i li serveix per justificar el restabliment de les dates anteriors al 1912.

12. *Decret de la Presidència del govern espanyol*. 29 d'octubre de 1931.

13. Arxiu Històric de Sabadell. *Arxiu Municipal*. Exp. 77 AMH 2266/18. 1932.

14. *Sortija*: joc en què , passant veloçment, es tracta de pescar amb un bastó punxegut les síndries o altra fruita que hi ha surant dins un cubell. (DCVB)

15. ROMA, Josefina. *La festa com a patrimoni*. (a *Les festes a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona: 1999)

16. ROMA. Op. cit.

17. Per ampliar aquest punt es pot veure la ponència de MATAS, J. i BOVER, A. *Valoració del patrimoni cultural*. Actes del II Congrés de Cultura popular i tradicional catalana. Generalitat de Catalunya. Barcelona: 1997.

18. PRAT, Joan. *Folklore, cultura popular y patrimonio*. Arxius de sociologia n.3. Departament de sociologia i antropologia social. Universitat de València. València: juny, 1999.

Bibliografia

ARIÑO VILLAROYA, A. i GÓMEZ SOLER, S. *La festa mare. Les festes en una era postcristiana*. Edicions 2001. València: 2012.

ARIÑO VILLAROYA, A. *El calendari festiu a la València contemporània (1750-1936)* Ed. Alfons el Magnànim. Generalitat de València: 1993.

CARDINI, F. *Días sagrados (Tradición popupalr en las culturas mediterráneas)* Ed. Argo Vergara. Barcelona: 1984

DELGADO M. *La festa a Catalunya, avui*. Ed. Barcanova. Barcelona: 1992.

DURKHEIM, E. *Les formes elementals de la vida religiosa*. Ed. 62. Diputació de Barcelona. Barcelona: 1987.

GAIGNEBET, C. *Le Carnaval*. E. Payot. Paris: 1974 (versió en castellà: Ed. Altafulla. Barcelona: 1984)

ISAMBERT, F-A. *Le sens du sacré. Fête et religion populaire*. Les éditions de minuit. Paris: 1982.

LE GOFF, J. *El orden de la memoria. El tiempo como imaginario*. Paidós. 1991. (1a ed. 1977)

ROMA, J. *La festa com a patrimoni*. (a *Les festes a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona: 1999)

SOLER AMIGÓ, J. *El calendari festiu*. *Tradicionari* vol. 5. Enciclopèdia Catalana. Barcelona: 2005

VILLADARY, A. *Fête et vie quotidienne*. Les Éditions ouvrières. Paris: 1968.

CALENDARI FESTIU SABADELLENC [comparatiu 1850-1936]

(Marta Ibáñez)

DIA	MES	1850-1867	1868-1911	1911-1932	1932-1936
1	gener	circumcisió	Circumcisió*	Circumcisió**	1 gener***
6	gener	Epifania	Epifania*	Epifania**	Dilluns: Dia infància***
17	gener	Sant Antoni Traginers i animals	Sant Antoni Traginers i animals	Sant Antoni Traginers i animals	Sant Antoni Traginers i animals
20	gener	Sant Sebastià – fabricants	Sant Sebastià – fabricants dependents	Sant Sebastià- fabricants dependents	
22	gener	Sant Vicenç FM (hivern) Creu Alta	Sant Vicenç FM (hivern) Creu Alta	Sant Vicenç	
2	febrer	Purificació- Candelera	Purificació* Candelera		
mòbil	febrer	Dijous gras	Dijous gras	Dijous gras	
		Dimarts de carnaval	Dimarts de carnaval	Dimarts de carnaval	
mòbil	març	Serra la Vella	Serra la Vella	Serra la Vella	
19	març	Sant Josep	Sant Josep	Sant Josep	
14	abril				14 abril: república***
mòbil	abril	Dijous Sant	Dijous Sant	Dijous Sant	
	abril	Divendres Sant	Divendres Sant	Divendres Sant	
	abril	Pasqua	Pasqua	Pasqua	
	abril	Pasqüetes	Pasqüetes	Pasqüetes	
	abril	Fires de primavera			
1	maig		Festa del Treball		1 maig***
mòbil	maig	Ascensió	Ascensió*	Ascensió**	
3	maig	Benedicció terme	Benedicció terme	Benedicció terme	
mòbil	maig	Aplec de la Salut	Aplec de la Salut	Aplec de la Salut	Aplec
15	maig	Sant Isidre – agricultors	Sant Isidre – agricultors	Sant Isidre – agricultors	
mòbil	maig	2a. Pasqua FM Creu Alta	2a. Pasqua FM Creu Alta	2ª Pasqua FM Creu Alta	FM Creu Alta
mòbil	juny	Corpus	Corpus	Corpus	
13	juny	Sant Antoni de Pàdua, paletes	Sant Antoni de Pàdua, paletes		
24	juny	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan	Sant Joan***
29	juny	Sant Pere	Sant Pere	Sant Pere**	
10	juliol	Sant Cristòfol Viatgers conductors	Sant Cristòfol Viatgers conductors	Sant Cristòfol Viatgers conductors	
16	juliol	N.S. Carme	N.S. Carme		
25	juliol	Sant Jaume	Sant Jaume* Fires d'estiu		1 dia fira d'estiu***
30	juliol		Festa de Togores	Festa de Togores	
1	agost	Sant Fèlix FM Sabadell	Sant Fèlix FM Sabadell	Sant Fèlix FM Sabadell	FM Sabadell***
2	agost	Sant Germà			
5	agost	Verge de les Neus	Verge de les Neus	Verge de les Neus	
15	agost	Assumpció	Assumpció*	Assumpció**	
28	agost	FM Sant Julià	FM Sant Julià	FM Sant Julià	

CALENDARI FESTIU SABADELLENC [comparatiu 1850-1936]**(Marta Ibàñez)**

DIA	MES	1850-1867	1868-1911	1911-1932	1932-1936
		d'Altura	d'Altura	d'Altura	
8	Setembre	Mares de Déu trobades	Festa c. Montserrat		
1	Novembre	Tots Sants	Tots Sants*	Tots Sants**	
22	Novembre	Santa Cecília músics	Santa Cecília músics		
1	Desembre	Sant Eloi, ferrers serrallers	Sant Eloi, ferrers serrallers	Sant Eloi, ferrers, serrallers	
5	Desembre	Fires d'hivern	Fires d'hivern	Fires d'hivern	
8	Desembre		Imm. Concepció*		
13	Desembre	Santa Llúcia – modistes	Santa Llúcia – modistes	Santa Llúcia - modistes	
24	Desembre	Missa del Gall	Missa del Gall	Missa del Gall	
25	Desembre	Nadal	Nadal*	Nadal**	25 desembre***
26	Desembre	Sant Esteve	Sant Esteve	Sant Esteve	26 desembre***
28	Desembre	Sants Innocents	Sants Innocents	Sants Innocents	
31	Desembre	Sant Silvestre			

* Festes establertes el 1867.

** Festes establertes pel Papa Pius X el 1911.

*** Festes establertes el 1932

FM: festa major

Les altres festes eren les festes que eren celebrades bé per tota la ciutat, bé per un col·lectiu com un gremi. Si eren festes totals o no, dependrà de cada època i de la permissivitat de patrons i autoritats. Les festes viscudes necessiten a vegades poques coses per mantenir-se i si bé el calendari ajuda realment a celebrar-les no n'és l'únic condicionant.

